

جیمز مک گیل بوکانان برنده نوبل اقتصاد در سال ۱۹۸۶

دریافت جایزه به پاس: تلاش در جهت توسعه نظریه تصمیم‌گیری سیاسی
و اقتصادی و بسط نظریه انتخاب عمومی

شرح حال:

او در سوم اکتبر سال ۱۹۱۹ میلادی در شهر مورفیشبورو Murfreesboro واقع در ایالت تنسی Tennessee آمریکا متولد شد و تا پایان دوره دبیرستان در زادگاه خود تحصیل کرد. در ۱۷ سالگی وارد دانشکده میدل تنسی استیت کالج Middle Tennessee State College شد و در ۱۹۴۰ میلادی در مقطع کارشناسی رشته اقتصاد فارغ‌التحصیل شد. یک سال بعد در سال ۱۹۴۱ از دانشگاه تنسی موفق به دریافت مدرک کارشناسی ارشد شد و در سال ۱۹۴۸ با استفاده از بورسیه تحصیل موفق به اخذ مدرک دکترای خود از دانشگاه شیکاگو شد. در همین دانشگاه شاگردان بسیاری را تربیت کرد و مقالات مختلفی به رشته تحریر درآورد.

دکتر "بوکانان" در طول زندگی علمی خود با مؤسسات و دانشکده‌ها و دانشگاه‌های بسیاری همکاری داشت. او از سال ۱۹۵۶ تا ۱۹۶۸ به مدت ۱۲ سال عضو هیأت علمی دانشگاه ویرجینیا بود.

دکتر "بوکانان" در سال ۱۹۶۸ از دانشگاه ویرجینیا بیرون آمد و برای یک سال به دانشگاه کالیفرنیا در لس‌آنجلس رفت و در همان تاریخ، یعنی سال ۱۹۶۹ میلادی مؤسسه پلی‌تکنیک ویرجینیا دکتر "بوکانان" را دعوت به همکاری کرد و او تا سال ۱۹۸۳ به عنوان مدرس و محقق در آن مؤسسه مشغول به کار بود.

دکتر "بوکانان" به دلیل خدمات بی‌شماری که به مراکز مختلف و در زمینه‌های مختلف ارائه کرد مفتخر به دریافت جوایز و مدارک افتخاری زیادی شد. در سال ۱۹۸۲ دانشگاه گیسس University of Giessen آمریکا مدرک دکترای افتخاری در رشته اقتصاد را به دکتر "بوکانان" اعطا کرد. او همچنین در سال ۱۹۸۳ از سوی انجمن اقتصاد آمریکا نشان متشخصی دریافت کرد. در سال ۱۹۸۴ میلادی از سوی دانشگاه زوریخ مفتخر به دریافت دکترای افتخاری دیگری شد. همان سال نشان ویژه فرانک سیدمن در رشته اقتصاد سیاسی به وی اهدا شد.

او کتابهای بسیاری را نیز تألیف کرد، مانند:

• اصول عمومی دیون دولتی چاپ ۱۹۵۸

• نظریه مالی و اقتصاد سیاسی چاپ ۱۹۶۰

• عرضه و تقاضای کالاهای عمومی چاپ ۱۹۶۸

بنیاد نوبل، آقای جیمز "بوکانان" را در سال ۱۹۸۶ میلادی به خاطر «تلاش در جهت توسعه نظریه تصمیم‌گیری سیاسی و اقتصادی و بسط نظریه انتخاب عمومی» برای دریافت جایزه اقتصاد فراخواند.

در اقتصاد، نظریه انتخاب عمومی عبارت است از استفاده از ابزارهای نوین و مدرن اقتصادی برای مطالعه مسائلی که به طور سنتی در حوزه علوم سیاسی اتفاق می‌افتد که در این نظریه به طور خاص آن را مطالعه و به رفتار سیاستمداران و دولت به عنوان بزرگترین گروه‌های ذینفع پرداخته و اثرات آن را بر سیستم اجتماعی می‌سنجد.

انتخاب عمومی ریشه در تجزیه و تحلیل واقعی یا عینی گرایانه، یعنی وضعیت

موجود دارد اما به بررسی وضعیت ایده آل یعنی وضعیتی که باید باشد نیز می‌پردازد.

با توجه به اینکه دولت همیشه نقش مهمی در فعالیتهای اقتصادی و کارکردهای آن داشت، تا مدت‌ها اقتصاددان‌ها، نمی‌توانستند در مطالعات خود رفتار یکسانی را با دولت، همانند دیگر نقش آفرینان اقتصادی داشته باشند.

نقش آفرینانی چون تولید کنندگان و مصرف کنندگان خصوصی

سه بخش مهم در نظریه انتخاب عمومی عبارت است از فردگرایی روش شناختی، انسان اقتصادی یا هومو اکونومیکاس و سیاست به عنوان موضوع مبادله (politics as exchange)

۱- بخش اول:

هر وضعیت خاصی در جامعه، محصول ترکیبی خاص از افراد با استعدادها، اعتقادات و پیچیدگی‌های خاص خوششان است. فردی که بین دو کالای A یا B یکی را انتخاب می‌کند، همان فردی است که در یک رقابت انتخاباتی هم کاندیدای الف یا ب برمی‌گزیند.

۲- بخش دوم:

انسان اقتصادی هم فردی است مبتکر، حسابگر و البته زیاده‌خواه. این انسان اقتصادی نیز می‌تواند یک مدیر، استاد و یا سیاستمدار باشد. همه این افراد علایقی دارند، خواسته‌هایشان نامحدود است، زیاده‌خواه می‌باشند و دارای قوه تفکر و ابتکار عمل می‌باشند.

۳- بخش سوم:

سیاست به عنوان ساختاری پیچیده از تعاملات بین افراد در نظر گرفته می‌شود. ساختاری که فرد در آن دنبال دستیابی به اهداف فردی تعیین شده از طریق یک مکانیسم و سازوکار جمعی است.

"بوکانان" در این رابطه می‌گوید: ملاک خوب یا بد بودن یک عمل سیاسی، بر اساس رضایت افراد سنجیده می‌شود.

در واقع طی این نظریه "بوکانان" با نگاه اقتصادی به ساختار قانونی پرداخته است.

کاربردهای نظریه او را می‌توان در ۴ مقوله خلاصه کرد:

۱- تحلیل رفتار سیاسی در نظام‌های دموکراسی با هدف بررسی مبنای تصمیم‌گیری سیاسی:

فرضیه اصلی این‌گونه تحلیل‌ها آن است که احزاب سیاسی در نظام‌های دموکراسی، سیاست‌های خود را دقیقاً به عنوان ابزاری برای کسب آرا تنظیم می‌کنند و هدف آن‌ها این نیست که سیاست‌هایی را که قبلاً تعیین شده، کاملاً اجرا کنند یا به منافع یک گروه خاص خدمت کنند، بلکه برای تصدی امور دولتی سیاست‌هایشان را به خوبی تنظیم خواهند کرد.

۲- بررسی مبنای Collective action یا عمل جمعی برای شناخت دلایل رفتارهای گروه‌های ذینفع:

ندا بشیری

دانشجوی دکترای اقتصاد بین‌الملل

مدرس دانشگاه

مالیات بندی "پسا پیگویی" (Post-Pigouvian) را مطرح می کند که هدف از آن استخراج اصول برقراری مالیات بود.

"بوکانان" از طریق آثارش در حوزه انتخاب عمومی، از مرزها فراتر رفته و تفکر رایج در باب نقش دولت در زندگی افراد را به چالش کشیده است. با وجود این دیدگاه‌های وی در حیطه اقتصاد سیاسی، که در فلسفه انتخاب عمومی (Public Choice) او تبلور یافته، مورد بررسی و تحلیل اقتصاددانان قرار گرفته است و از همان زمان، که او «محاسبه رضایت» را در سال ۱۹۶۲ و به همراه همکارش "گوردون تالوک" که کارمند وزارت خارجه آمریکا بود و بعد برای اخذ مدرک دکترا به دانشگاه محل مطالعه "بوکانان" آمد، منتشر کرد، بر بسیاری از اقتصاددانان تأثیر گذاشت. «انتخاب عمومی» ایده‌ای است که امروزه کاربرد و مناسبات جدیدی را برای خود تعیین کرده است. زیرا دولت‌ها در تمام دنیا سعی در ارائه تعریفی جدید از خود دارند.

"بوکانان" در یکی از مصاحبه‌هایش می گوید: من و گوردون تالوک این تصور را نسبت به کارمان داشتیم که ابزارهای علم اقتصاد را در اختیار گرفتیم و با آن به مسائلی چون عرصه سیاست آمریکا، نگاه کردیم. نگاه ما صرفاً به دموکراسی اکثریتی که در پارلمان ظهور می یابد (که خصوصاً در آن زمان ایده آل اندیشمندان علوم سیاسی بود) محدود نبود بلکه ما کل ساختار قانونی سیاست را مورد مطالعه قرار دادیم. ما جزو نخستین کسانی بودیم که ساختار قانونی را با نگاه اقتصادی مطالعه می کردیم. کسان دیگری بودند که بر روی یک سازوکار رای گیری خاص مثل رای اکثریت کار می کردند اما ما این تحقیقات را در چارچوب ساختار قانونی قرار دادیم و مسئله انتخاب شیوه‌های رای گیری را به بحث گذاشتیم و روی آن متمرکز شدیم. از دیگر تالیفات دکتر "بوکانان" موارد مذکور است:

- نظریه مالی و اقتصاد سیاسی
- Fiscal Theory and Political Economy
- مالیه عمومی در فرایند دموکراتیک
- Public Finance in Democratic Process
- عرضه تقاضای کالاهای عمومی
- Demand and Supply of Public Goods
- هزینه و انتخاب
- Cost and Choice
- محدودیت‌های آزادی
- The Limits of Liberty
- شکست دموکراسی
- Democracy in Deficit
- آزادی در قراردادهای قانونی
- Freedom in Constitutional Contract
- اقتصاددانان چه باید بکنند؟
- What Should Economists Do?
- قدرت مالیات
- The Power to Tax
- منطقی قانون
- The Reason of Rules
- آزادی، بازار و دولت
- Liberty, Market and State

اگر فرد یا گروهی از بنگاه‌های تجاری دارای منافع مشترکی باشند، مایل به اقدامات جمعی خواهند بود. اما نهایت این اقدامات، منجر به ایجاد کالاهای عمومی خواهد شد، یعنی نهایت منافع اقدامات جمعی یک گروه خاص، یک کالای عمومی را می‌سازد که از منافعش همه استفاده خواهند کرد، چه آن‌هایی که در حرکت گروه مشارکت داشته‌اند، چه آن‌هایی که مشارکت نکرده‌اند، در حالی که هزینه انجام آن را فقط افراد فعال باید بپردازند.

۳- بررسی مسائل مربوط به بوروکراسی و تأثیرات آن بر ساختار دولت:

سوال اساسی این است که تخصیص منابع در بخش دولتی و ابعاد این بخش تا چه اندازه منعکس کننده خواست و ترجیحات بوروکرات‌ها است و تا چه حد برخاسته از اراده مردم، سیاستمداران یا گروه‌های ذینفع خواهد بود؟

مطالعات مربوط به این بخش از نظریه انتخاب عمومی بیشتر برای پاسخگویی به جنبه‌های مختلف این پرسش است که بوروکرات‌ها چه می‌خواهند؟

توضیح اینکه بوروکراسی به گونه‌ای از نظام حکومتی اطلاق می‌گردد که در آن اهرم‌های رهبری اقتصادی، اجتماعی جامعه در دست کارمندان عالی رتبه اداری و کارشناسان و متخصصان است. بوروکراسی بنا به تعریف هارولد لسکی (Harold Lasky)، آن نظام حکومتی را گویند که کنترل آن در دست مقامات اداری است.

۴- بررسی جوانب مختلف مالیه عمومی دولت:

این جنبه به کنکاش درباره هدف سیاسی از وضع مالیات می‌پردازد. در این بخش دکتر "بوکانان" نظریه

"بوکانان" از طریق آثارش در حوزه انتخاب عمومی، از مرزها فراتر رفته و تفکر رایج در باب نقش دولت در زندگی افراد را به چالش کشیده است. با وجود این دیدگاه‌های وی در حیطه اقتصاد سیاسی، که در فلسفه انتخاب عمومی (Public Choice) او تبلور یافته، مورد بررسی و تحلیل اقتصاددانان قرار گرفته است.

دکتر "بوکانان" در حال حاضر مدیر کل مرکز مطالعات اقتصاد عمومی دانشگاه هریس است و در دانشگاه جورج میسون ویرجینیا هم به عنوان استاد رشته اقتصاد به تدریس مشغول است.